(לעיל) **שמע** מינה דלית דינא דגוד או אגוד. וא"ת שאני הכא שאין העבד נותן לו דמים מיד אלא כותב לו שטר על דמיו וי"ל דמשמע משום דלא יצטל הוא דכופין הא לאו הכי אין כופין בכל ענין אפי' יתן דמים: [1]**אם** עשאן לשכר כו'. לאו דוקא עשאן לשכר דהוא הדין אפילו עשאן לעצמו אלא שמוצא להשכיר:

ואי ס"ד לית דינא דגוד או אגוד **אפי' בשתי כריכות כו'.** השתא ס"ד דחולקין כיון שאחד רוצה לחלוק וב' כריכות דומיא דכרך אחד שאין כתוב באחד מה שכתוב באחר כגון יהושע ושמואל ואמאי חולקין בע"כ והא אינם שוין אלא ודאי אית דינא דגוד או אגוד וא"ת אפילו אית דינא דגוד או אגוד אמאי חולקין כיון שכתוב בזה מה שאין בזה ותרוייהו צריכי להאי ולהאי וי"ל דהוי מצי למימר וליטעמיך ולא גרס הכא מה שכתוב במיעוט ספרים ואי ס"ד לית ליה דינא דגוד או אגוד כי היכי דתרוייהו צריכי להאי תרוייהו צריכי להאי דהא כל שכן דאי לא צריכי תרוייהו להאי ולהאי פריך טפי שפיר אי לית ליה דינא דגוד או אגוד אמאי חולקין: **מדביק** אדם תורה בנביאים וכתובים באחד. אע"פ שא"א שלא יתן נביאים וכתובים על גבי תורה ובמגילה בפ"ב (דף מ.) משמע דאסור להניח ס"מ בשתי כריכות אבל כשהן מדובקין יחד אינו גנאי: **רבי** יהודה אומר תורה בפני עצמה.

לא מפני שאסור להניח זה על גב זה מצריך שיהא כל אחד בפני עצמו דלא משכחן שיהא אסור להניח אלא נביאים וכתובים על גבי תורה אבל נביאים על גבי כתובים או איפכא לא אלא היינו טעמא שלא יראה הכל כמו תורה או הכל נביאים כי היכי דאמרי חכמים בתר הכי דבעו שיהא כל נביא ונביא בפני עצמו וע"כ טעמא שלא יהא נראה הכל כמו נביא אחד כן נראה לרש"י:

ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה. פי' בקונטרס ואינו צריך להניח ד' שיטין ונראה לר"י דבין חומש לחומש של תורה צריך להניח ואנביאים דוקא קאמר דאין צריך כדמפרש טעמא לקמן שאם בא לחתוך חומש אבל בין חומש לחומש של תורה לא מידי דהוי אפרשה פתוחה שאם היה מסיים מלמטה היה צריך להניח שיטה אחת הכא נמי דין הוא להניח בסוף כל חומש פרשה של ד' שיטין וריל"ג מפרש ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה ולעולם מניח ד' שיטין ודוקא בין נביא לנביא אבל בין חומש לחומש לא יסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה אפי' בהנחת ד' שיטין כדאמר בירושלמי בפ"ק דמגילה וצריך שיהא גומר בתמצע הדף ומתחיל בתמצעיתו ובנביא מסיים בסופו ומתחיל בראשו כו' ונראה לי הטעם דאין לו לסיים בסוף הדף אפי' יניח ארבעה שיטין משום שמא יבוא לתחוך אבל בין נביא לנביא שאם בא לתחוך חותך ומסיים מלמטה: **ועושה** בראשו כדי לגול עמוד ובסופו כדי היקף. כן כתוב בכל הספרים וקשה לר"י דתניא במס' סופרים כל הספרים נגללין לתחלתן ולקמן אמר נמי ספר עזרה לתחלתו הוא נגלל ומה שפי' הקונטו' מתחלתו לסופו אין הלשון משמע כן וגבי מזוזה אמרינן נמי שכורכין אותה מאחד כלפי שמע דהיינו לתחלתה ובהדיא גרס' בירושלמי בפ"ק דמגילה עושה אדם עמוד לספר תורה בסופו ע"כ נראה לר"י דגר' ועושה בראשו כדי היקף ובסופו כדי לגול עמוד ולרש"ג נראה לקיים גירסת הספרים והכא שאני דאייתי במדביק תורה נביאים וכתובים ואז אין נכון לעשות עמוד בסופו כמו בעלמא שגנאי הוא שתהא תורה נכרכת סביב נביאים וכתובים [2]ונראה כאילו נעשית להם שומר מלבלוך לכך עושה כאן עמוד בראשו כדי שתהא תורה מבפנים ונביאים וכתובים מבחוץ ולקמן דמשני לגדלין קמני לא גרס תחלת הספר כדי לגול עמוד וסופו כדי לגול היקף דהשם לא איירי במדביק תורה נביאים וכתובים ואית לן למימר איפכא [3] וכרוב ספרים לא גרס אלא לגדלין קמני ותו לא ועוד מאמר רש"ג דאפי' לספרים דגרסי לה לא קשיא כולי האי דיאתא ליה לשנויי דומיא דהך בריתא דקאי עלה:

שאם

קח לך עבדים. שיממנו אותו ורחוק בו ולא מצי עני למימר ליה קנה מלקי: **הכא נמי גוד איכא לגוד ליכא.** שאין העני אומר לו (ה) אף אני אקנה מלקך שאין לו במה לקנות לפיכך אין יכול לכופו: **ושמו עליו.** כל דבר שיש בו שיעור שאם תתלקנו עדיין יהא עליו שמו הראשון: **מעלין אותו בדמים.** היינו גוד או לגוד: **טול אמה שיעור ואני פחות.** כגון חצר שאין בה שמנה אמות ואמר זה חלוק וטול לך ד' אמות ואני המותר: **וגוד או לגוד נמי.** אלא רצה למחול כלום אלא קנה מלקי או אקנה מלקך: **הא דרב יהודה.** דאמר גוד או לגוד משמיה דרביה קבלה: **בכרך אחד.** כל ספריהן עשויין בגליון ואם יביאהו לב"ד לחלקו בזיון הוא: **אבל בשתי כריכות.** כגון תורה בכרך אחד ונביאים בכרך אחד: **חולקין.** קס"ד דאפילו אין שניהם רוצים וע"כ אין דמיהן שוין ואי לית דינא דגוד או לגוד היאך הוא כופיהו זה יאמר אני לא אתן לך עודף הדמים וגם לא אתן לך היפה שאקבל ממך דמים ולא גרסי' תרוייהו צריכין להאי: **בששניהם רוצים.** הא דשמואל אשניהם רוצים דמתניתין קאי דקתני לא יחלוקו ואמר שמואל בשתי כריכות אם שניהם רוצים יחלוקו: **פילכא וגוולא.** לטווות ולארוג ל"א ביסתרקי תכשיטי ספסלים שקורין טפי"ד: **לית דינא דגוד או לגוד.** לכופו לתת דמי העודפים ביפה ולא למכור חלקו: **לאו גוד או לגוד הוא.** אי לא אמר ליה או קח שניהם או תקח שניהם דבכל אחת אין בה כדי לאחד: **אבל בב' כריכות חולקין.** וקס"ד בע"כ של אחד מהן אלמא כי אמר ליה שקול חדא וגוד דמי היתירים או לגוד כייפינן ליה: **כל אחד ואחד בפני עצמו.** כל ספר וספר של נביאים ושל כתובים צריך להיות כרך לעצמו: **בנייאים שמנה נביאים.** כל ספרי נביאים שמנה הן: ה"ג **וכן בין כל נביא ונביא ובנביא של שנים עשר שלש שיטין ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה.** אם נזדמן לו סיום הספר מלמטה בסוף הדף מתחיל ספרו האחר בראש הדף ואינו צריך להניח ריוח אלא בין ביניהם: **כדי לגול עמוד.** מניח קלף אחד לגגול על גבי עמוד של עץ שהספר נגלל עליו: **וסופו כדי לגול היקף.** בסופו מניח אחד גדול כדי לגול בו כל הקיפו שאין עושה שני עמודים לגוללו לאמצעו כמו שאנו עושין לספר תורה אלא גוללו מתחלתו לסופו וכורך האחד על כל ההיקף: ואם

[1] הרש"ג גורס: אלא לאו הכי קאמר. [2] [לעיל יא.], [3] [עירובין קכ: וש"נ], [4] רש"ל מ"ש, [5] ר"ל רבי. רש"ש. [6] [גיר' הרמב"ם ובטור וכ"ש בס"ע מ' רפג סעיף א] ובין כל נביא ונביא שלשה שיטין וכן בין כל נביא ונביא של תרי עשר וגם הוא מכוון במס' סופרים פ"ג ה"ד אבל ברב אלפס איתא כמו הכא], [7] [לעיל, [8] [ע' מג"א מ' מ' כמ ס"ק ד].

תורה אור השלם

[1] עבר בירחו בוצע בצע ושונא מתנות יחיה:
משלי טו כז

הגהות הב"ח

(א) גמ' ת"ש זה הכלל כל שאילו יחלק: (ב) שם למיתן לך ואי במתנה: (ג) שם מרגמא רב אלמן בששניהם רוצים תנו רבנן: (ד) שם ר"א בן עזריה וחכמים אומרים לא היו לו אלא אחד: (ה) רש"י ד"ה הכא נמי וכו' אומר לו (אף) תו"מ וג"כ ס"א אר: (ו) תוס' ד"ה ועושה וכו' למימר איפכא בראשו כדי היקף ובסופו כדי לגול עמוד וכרוב ספרים:

לעזי רש"י

טפי"ד. שטית.

מוסף רש"י

קח לך עבדים וירחצו במרחץ. דנהיא מוקה שניהו אני יכיה לעולם ולא ניתן לי להרגות ולהביא בני אדם במרחץ אלא מנני ניתו (נשב"ם לקמן קעב:). **וכתבי** הקודש כו'. ס"ד ספרים והיו רגילים לכותבן בגליון בס"מ אלנו לפיכך נגלי הדבר לתתבן (לעיל יא.). **כדי לגול** היקף. להקיף כל הכרך (שבת קסו:).

רבינו גרשום (המשך)

דרב יהודה [לאו] דשמואל היא. (א"כ): הא דרב נחמן מאי. דאמר לית דינא דגוד. מיפא פח. ובשולי מיני חבשיל. ביסתרקי בל"ע שפיע ואתו לקמיה דרבא אחד היה רוצה בשותפות השפחות ואחד לא היה רוצה והא קא טעין ההוא דלא היה רוצה גוד לעצמך הני תרתי שפחות או אנא אינוד ואמר להו הלכה למעשה לית דינא דגוד או אגוד. דליכא דין חלוקה בהני שפחות דכל חד מינייהו צריך לעבודת של הני תרתי שפחות אלא כריקיימי מעיקרא בשותפות לוקמי אלמא לית דינא דגוד כרב נחמן: לעולם אית דינא דגוד ושאני התם נבי הני שפחות לית דינא דגוד אלא לוקמי בשותפות משום דכל חד וחד צריך לעבודת דחרייהו וכי אמר ליה חד לחבריה שקול את חדא ואנא חדא ואי לא גוד או אינוד לא מצי למימר הכי דמצי למימר ליה הכא לא גוד איכא דאת לא אפשר אינוד איכא דאת לא אפשר לך בלא תרוייהו ואנא לא אפשר לי בלא תרוייהו אבל בעלמא דאפשר בחלוקה אי מעכב חד מצי למימר אידך גוד או אינוד. והא כתבי הקודש דבשתי כריכות דהני תרי כריכות צריכי לכל חד ודרב יהודה דאמר אפי' בב' כריכות נמי אין חולקין דשתיהן צריכי לתרוייהו כריכות והוי נמי שאין בחד כרך כדי לזה ולזה אלא אפי' בב' כריכות אלא ליקום בשותפות אלא ש"מ מדחולקין להם משום דמצי למימר ליה חבריה או חלוק או גוד עלי דמים ואסב תרוייהו או איגוד עליך ותיסב תרוייהו. תיתגמא רב שלמן מהא ליכא למשמע מינה הא דינא דאגוד ודקא קשיא לך א"כ אפילו שתי כריכות אמאי חולקין משום כשרצו שניהן לחלוק ובשתי כריכות מצי לחלוק אבל בכרך אחד לא משום בזיון אבל אי חד מעכב וחד רוצה לא מצי למימר ליה גוד או אגוד.

מסורת הש"ס

(ה) [ואפילו הכי מלקינן לה אליבא דשמואל דסבר כרב יהודה וכו'].

עין משפט נר מצוה

קכא א מיי' פ"ח מהל' סנהדרין הל' ד סמג עשין פג טוש"ע ח"מ סי' קעח סעיף ג:
קכב ב ג מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעיף י:
קכג ד ה מיי' פ"ג שם הלכה ט סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קנג סעיף ה:
קכד ו ז טוש"ע ח"מ סי' קעח סעי' יג:
קכה ח ט מיי' פ"ו מהל' ס"מ הל' טו סמג עשין כה טוש"ע י"ד סי' רנג סעיף ה וסי' רפג סעיף ה:

רבינו גרשום

עשאן אביהן לשכר שהיה רגיל להשכירן כדי שיהא משתכר בו הכי נמי ישכירום ויחלוקו השכר לאמצע: ואם לאו אינו יכול לומר עני לעשיר גוד והב לי דמי חלקי מן מרתף ובית הבד דאין לי במה לישתמש בו כלום אם תן לי דמים ממה שאתה משתמש בו יותר ממני דיכול העשיר לחזור ולומר לעני כו'. ומן שמיא קנסוהו לאותו עני ואין לו על העשיר כלום אלמא דלית דינא דגוד או אגוד. הכא נמי אגוד ליכא דאין לעני במה לפדות אבל בעלמא אמרינן אית דינא דגוד או אגוד: כל שאילו יחלק כל הני דאמרינן במתני' ואם לאו מעלי' אותו בדמים דהיינו גוד או אגוד אלמא אית דינא דגוד או אגוד וקשיא לרב נחמן. תנאי היא דתניא כו' דהיכא דיש לשותפין חצר של ד' אמות לחלוק דלאו רואיה לחלוקה אלא אם כן יש בה ח' אמות ואמר אחד לחבירו נחלוק חצר זה וחבירו מעכב ואמר ליה האי אמאי מעכבת טול אחה שיעור דין חלוקה הד' אמות ואני אטול פחות הג' אמות שומעין לו דאין יכול לעכב עליו הואיל דנותן לו שיעור חלוקה. אי נימ' כדקתני כלומר דליכא שום דברים בהדיהו אלא כדקתני. וגוד או אגוד נמי כלומר דהכי אמר ליה ברור לך אחד מב' דברים הללו או טול אחה שיעור ואני פחות או גוד או אגוד ואתא רשב"ג למימר מזה שומעין לו כשאמר לו טול אחה השיעור אבל מגוד או אגוד יכול לעכב עליו דקסבר דלית דינא דגוד או אגוד אלמא תנאי היא: דרקאמרת מאי טעמא דרשב"ג דבטול אחה שיעור נמי אין שומעין דמצי מעכב אידך משום דאמר ליה אותה אמה שאתה רוצה ליתן לי יותר אני מבקש אותה לא בדמים שאין לי דמים לקנותה וגם במתנה אינו מבקשה ולא מצית מוקמת לה בתנאי: הא דר' יהודה דאמר לעיל אית דינא דגוד או אגוד דשמואל היא כלומר מינה דשמואל קבלה ולא מינה דרב דרב יהודה הוה תלמיד דרב ותלמיד דשמואל והא מילתא מינה דשמואל למדה ולא מינה דרב: אלא בכרך אחד היו נכרכין בראשית ואלה שמות משום הכי אין חולקין משום בזיון והיינו כרך שהיו רגילין לכתוב שפריהן כעין ספר תורה והפטרות שאנו כותבין ולהכי קרי כרך שכדוך כעין מגילה אבל בשתי כריכות בראשית בכרך אחד ואלה שמות בכרך אחד חולקין דליכא בזיון דספר. ואי ס"ד דלגבי חצר היכא דליכא ד' לזה וד' לזה לית דינא דגוד או אגוד אלא תרוייהו ישתמשו ביה מאי אריא בכרך אחד דאין חולקין אפי' בב' כריכות נמי אין חולקין דשתיהן צריכי לתרוייהו כריכות והוי נמי שאין בחד כרך כדי לזה ולזה אלא אפי' בב' כריכות אלא ליקום בשותפות אלא ש"מ מדחולקין להם משום דמצי למימר ליה חבריה או חלוק או גוד עלי דמים ואסב תרוייהו או איגוד עליך ותיסב תרוייהו. תיתגמא רב שלמן מהא ליכא למשמע מינה הא דינא דאגוד ודקא קשיא לך אפילו שתי כריכות אמאי חולקין משום כשרצו שניהן לחלוק ובשתי כריכות מצי לחלוק אבל בכרך אחד לא משום בזיון אבל אי חד מעכב וחד רוצה לא מצי למימר ליה גוד או אגוד.

ואם בא לחתוך חותך מאי קאמר הכי קאמר
[א]שאם בא לחתוך חותך ורמינהי [ב]תחלת ספר
וסופו כדי לגול כדי לגול מאי אי כדי לגול
עמוד קשיא הקף אי כדי לגול הקף קשי' עמוד
א"ר נחמן בר יצחק לצדדין קתני רב אשי אמר
[ג]כי תניא ההיא בספר תורה כדתניא [ד]כל
הספרים נגללים מתחלתן לסופן וס"ת נגלל
לאמצעיתו ועושה לו עמוד אילך ואילך א"ר
אליעזר בר' צדוק כך היו כותבי ספרים
שבירושלים עושין (ה) ספריהם ת"ר [ה]אין עושין
ספר תורה לא ארכו יותר על הקיפו ולא הקיפו
יותר על ארכו שאלו את רבי שיעור ס"ת בכמה
אמר להן [ו]בגויל ששה [ז]בקלף בכמה איני יודע
רב הונא כתב שבעין ספרי דאורייתא ולא
איתרמי ליה אלא חד רב אחא בר יעקב כתב
חד אמשכיה דעיגלי ואיתרמי ליה [ח]יהבו ביה
רבנן עינייהו ונח נפשיה אמרו ליה רבנן לרב
המנונא כתב רבי אמי ד' מאה ספרי תורה
אמר להו דילמא [ט]תורה צוה לנו משה כתב
א"ל רבא לר' זירא נטע ר' ינאי ארבע מאה
כרמי א"ל דילמא שתים כנגד שתים ואחת
יוצא זנב מיתיבי ארון שעשה משה אמתים
וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי
קומתו באמה בת ששה טפחים [י]והלוחות
ארכן ששה ורחבן ששה ועביין שלשה
מונחות כנגד ארכו של ארון כמה לוחות
אוכלות בארון שנים עשר טפחים נשתיירו שם
שלשה טפחים צא מהן טפח חציו לכותל זה
וחציו לכותל זה נשתיירו שם שני טפחים
שבהן ספר תורה מונח שנאמ' [יא]אין בארון רק
שני לוחות האבנים אשר הניח שם משה
[וגו'] מאי אין בארון רק מיעוט אחר מיעוט
[יב]ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ס"ת
שמונח בארון פירנסת ארון לארכו צא ופרנס
ארון לרחבו כמה לוחות אוכלות בארון ששה
טפחים נשתיירו שם שלשה טפחים צא מהן
טפח חציו לכותל זה וחציו לכותל זה נשתיירו
שם שני טפחים שלא יהא ספר תורה נכנס
ויוצא כשהוא דחוק דברי ר"מ ר' יהודה אומר
באמה בת חמשה טפחים והלוחות ארכן
ששה ורחבן ששה ועביין שלשה מונחות
באורכו של ארון כמה לוחות אוכלות בארון
שנים עשר טפחים נשתייר שם חצי טפח
אצבע לכותל זה ואצבע לכותל זה נשתיירו
שם שני טפחים שלא יהא ספר תורה נכנס
ויוצא כשהוא דחוק דברי ר"מ ר' יהודה אומר
באמה בת חמשה טפחים והלוחות ארכן
ששה ורחבן ששה ועביין שלשה מונחות
באורכו של ארון כמה לוחות אוכלות בארון
שנים עשר טפחים נשתייר שם חצי טפח
אצבע לכותל זה ואצבע לכותל זה נשתיירו
שם שני טפחים שלא יהא ספר תורה נכנס
ויוצא כשהוא דחוק [יג]אוגדות בארון נשתייר שם
טפח ומחצה צא מהן חצי טפח אצבע [יד]
ומחצה לכותל זה ואצבע ומחצה לכותל זה נשתייר שם טפח שבו עמודין
עומדין שנאמר [ט]אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון עמודיו עשה כסף
רפידתו זהב מרכבו ארגמן וגו' [יא] וארגז ששיגרו בו פלשתים דורון לאלהי ישראל
מונח מצדו שנאמר [ט]ואת כלי הזהב אשר השבותם לו אשם תשימו בארגז
מצדו ושלחתם אותו והלך ועליו ס"ת מונח שנאמר [ט]לקוח את ספר התורה
הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' מצד [יד] הוא מונח ולא בתוכו ומה אני מקיים אין בארון רק לרבות
שברי

ויוצא בדוחק: שבו באותו טפח עמודיו של ארון עומדין שנאמר אפריון עשה לו זה ארון. המלך שלמה. המלך שהשלום שלו וכתב עמודיו עשה כסף של ארון. בצידו מבחוץ.

ואם בא לחתוך חותך מאי קאמר הכי קאמר מאי למימרא הכל מודים דאם כל אחד ואחד בפני עצמו טפי עדיף: **הכי קאמר.** ומתחיל מלמעלה ולא יניח חלק שהרי אם בא לחתוך חותך ונמצא זה לאם הכרך וגנאי הוא לו להיות דף זה משונה מחבירו על מנס: **כדי לגול.** קס"ד חד שיעורא יהיב ליה לתחילתו וסופו: **לספריהן.** לספרי תורה: **לא ארכו יותר על הקיפו.** צריך לצמצם הכתב לפי עובי הקלפי' לכשיגמור יהא חוט המקיף את עוביו כמדת ארכו: **שיעור ספר תורה בכמה.** ארכו מיבעיא להו: **בגויל.** שהוא עב והקיפו גדול צריך שהה טפחים זו היא מדה להיות נגמר בששה טפחים היקף בכתב ביעוני: **ולא איתרמי ליה.** ארכו כהקיפו: **איתרמי ליה.** ארכו כהקיפו: **דילמא תורה צוה לנו משה מורשה לכתב.** ארבע מאות פעמים אבל ארבע מאה (כ) ספרים אין פנאי לאדם אחד לכתוב: **שתים כנגד שתים.** שתי גפנים כנגד שתים וא' יוצא זנב בכך כרוי כרס לגבי לחזור עליו מעורכי המלחמה במסכת סוטה (דף מג.): **כמה בת ששה טפחים.** ר"מ לטעמיה דאמר (סוכה ה:) כל האמות היו ביעוניות: **לארכו של ארון.** זו אבל זו: **אוכלות.** תופסות כך לשון המשנה (מדות פ"ג מ"ה) אוכל בדרום אמה אחת גבי יסוד המזבח ואף בלשון מקרא כי יוכלו אתיקים מהנה בספר יחזקאל (מב:): **לא מהם טפח.** לעובי הכתלים שהרי מבחוץ נמדד אמתי' ואלי ארכו: **ס"ת.** שכתב משה כמו שנאמר ויכתוב משה את (כ) התורה וגו' (דברים לא): **אין [מיעוט אחר מיעוט].** (ו) אך ורק שני מיעוטין הן: (ז) **שכהן ס"ת מונח.** ארכו לרחבו של ארון: **פירנסת ארון לארכו.** כלומר מלאת כל חללו לארכו ופירנסת ארכי מדתו: **ששה טפחים.** במדת רחבו: **כדי שלא יהא ס"ת כו'.** כלומר לא היה צריך להיות רחבו כל כך אלא בשביל ס"ת המונח אורכו לרוחב הארון שלא יהא נכנס ויוצא בדוחק: **ר"י אומר.** מדת הארון באמה של ה' טפחים היתה רבי יהודה לטעמיה דקאמר אמת כלים באמה בת חמשה: **מונחות לארכו של ארון.** מוטלות על רוחבן ולא על אורן: **אצבע לכותל זה.** שהטפח ארבע אצבעות ולמאן דגרים אצבע ומחצה באצבע קטנה קאמר שהטפח ד' בגודל וחמש באצבע ושש בקטנה: **שבו עמודים עומדים.** ג' עמודי כסף כמין עמודי ספר תורה שוכבים לארכו והלוחות ביניהן שנאמר עמודיו עשה כסף: **מונח שם בלדו.** של ארון: **ועליו ס"ת מונח.** ולקמיה (ע"ב) פריך מעיקרא היכי הוה מונח: שברי

שאם בא לחתוך חותך. תימה לרש"י הא אמר לעיל בשתי כריכות חולקין ופ"ה כגון תורה בכרך אחד ונביאים בכרך א' משמע אבל תורה ונביאים בכרך א' אין חולקין אפי' שניהן רוצים וא"כ היכי אמר הכא דחותך ויש לומר דלא הוי בזיון הספר אלא כשחותך מחמת חלוקה: **בגויל ששה טפחים בקלף בכמה.** גויל הוא עור אלא ניתקן כלל אלא שהשירו את השער וכותבין בו במקום שער ולהכי קרי ליה גויל שאינו מתוקן כדאמר לעיל (דף ג.) גויל אבני דלא משפיין ופעמים חותכין אותו לשנים דרך עוביו ואותו שבלפי שער קרוי קלף ואותו שבלד בשר קרוי דוכסוסטוס ולשון דוכסוסטוס הוי פירושו מקוס בשר בלשון (מדי קורין לבשר סוסטוס ודוך היינו מקום כמו (דוך פלוני וכותבין על הקלף לגד בשר כדאמר בפ' המוליא (שבת דף עט:) ועל דוכסוסטוס לגד שער ובשניהם במקום חתך דשם הוא טוב לכתוב ושלנו דין קלף יש להם ולא דין דוכסוסטוס ולכך כותבין עליהם תפילין שאין כשרים על דוכסוסטוס אלא על הקלף כדאמר בהמוליא יין (שם):

דילמא תורה צוה. ואומר ר"ת דאמר בפ' ג' דסוכה (דף מב.) קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה מאי תורה תורה צוה לנו משה:

שלא יהא ספר תורה יוצא ונכנס בשהוא דחוק. ופ"ת והלא לא היו מוליאין אותו מן הארון דהא אסור ליכנס בבית קדש הקדשים וביום הכפורים לא אשכחן בסדר יומא שהיה מוליאו וי"ל דלצורך כדי לתקן שרי ליכנס בבית קדש הקדשים כדאמרינן בעירובין (דף קה.) וה"ל יכולין ליכנס שם כדי לתקן ספר תורה כדי שלא יתעפש ויתקלקל וגם משחרב משכן שילה עד שבנה שלמה בית המקדש היו יכולין להוציאו מן הארון ונעיין בו: **אצבע** ומחצה לבותל זה. נראה לר"ת דלא גרס ומחצה אלא אצבע לבותל זה דאי גרס ומחצה תיקשי שנים עשר (ו) היכי יתבי כדפריך לקמן אלא אצבע גרס וזוטרתי דהויין ששה בטפח: **שבהן** עמודים עומדין. נראה לר"ת דסימן להעמדת ישראל היה ולא עשאום של זהב שלא להזכיר מעשה העגל דאין קטיגור נעשה סניגור וכן אמרינן [בר"ה] (דף כו.) דמשום הכי לא היה כהן משמש לפני ולפניס ביום"כ בבגדי זהב משום דאין קטיגור נעשה סניגור והתם פריך והא הוה אהרן שהיה של זהב והיה לפנים ומשני מכפר קאמרי' והני עמודים נמי היו כמו מכפר שהם עשויים סימן להעמדת ישראל והוא שיסד הפייט (ז)תבנית אות יוסף עמודיו עשה כסף בשביל תבנית אות יוסף סימן של יוסף דהיינו עגל דיוסף נקרא שור שנאמר (דברים לג) בכור שורו הדר לו לכך עמודיו עשה כסף ולא זהב שלא להזכיר במעשה העגל:

תרי

קבו א מיי' פ"ז מהל' ס"ת הל' טו סמג עשין כה [שו"ע ח"מ סי' קעג סעי' ו בהג"ה]:
קבו ב ג מיי' פ"ט מהל' ס"ת הלכה ב סמג עשין כה טוש"ע י"ד סי' רעג סעיף ו:
קבח ד מיי' שם וסמג שם טוש"ע י"ד סי' רעח סעיף ב:
קבט ה ו ז מיי' שם פ"ט הלכה ו וסמג שם טוש"ע י"ד סי' רעב סעיף ו [וכתב אלפס הלכות ספר תורה דף סו]:

רבינו גרשום

דף פנוי מלמטה ומתחיל באחר מלמעלה שאם כאו לחלוק שיכולין לחתוך ולחלק יפה כבשתי כריכות. שמונה נביאים ח' ספרים של נביאים. ועושה בראשו של ספר תורה חלק כשיעור לגול עמוד בחחלתו והאי תחלה הוי סוף הספר לפי כי בסוף מתחילין לגלגל המגילה ומגלגל והולך עד ראש לפי שכל ספריהם נכתבין כעין מגילה ולא בקונטרסים (והם) והכי נמי מניח מן הקלף חלק בסוף כל הבבר שהוא תחלת הספר כשיעור שיכול לגול את כל ההיקף על אותו חלק כדי שיהא משמש הקלף פנוי לכתבי הקדש: קשיא עמוד דלעיל קתני בראשו כדי לגול עמוד והכא קתני תחלת הספר וסופו כדי לגול עמוד. האי כדי לגול דבריתא נמי לצדדין קתני כדאמרן דתחלה כדי לגול עמוד ובסוף כדי לגול היקף רב אשי אמר לעולם לא קתני לצדדין אלא תחלתו וסופו כדי לגול עמוד ובספר תורה מיירי דלאמצעיתו נגלל על ב' עמודים אבל שאר ספרים היו נגללין הכל על עמוד אחד ואמטו להכי צריך להניח כדי היקף כדאמרן. ולא אורכו יותר על הקיפו שכשמושכין אותו בחוט של משיחה לאורכו של דף ומקיפין מן אותו חוט היקף הספר תורה שיהא שוים במדה. בגויל ו' טפחים אורך הדף שכך למד מגויל. אבל מן קלף לא אמר לפיכך אמר איני יודע. ולא איתרמי ליה שיהא אורכו שוה להקיפו. יהבי ביה עיניהו קינאו (אדון) בו שכך כיון. תורה צוה לנו כתב דדומה עליו גוזמא. ורמינהו מקשה על מאי דאמר שיהא ס"ת הקיפו כאורכו. וארון שעשה משה היה דומה כמין תיבה שאין לה כיסוי שבכפרת היה מכוסה. באמת בת ו' טפחים. ואמתים וחצי אורכו עולין לט"ו טפחי': וכמה לוחות אוגדות בארון. כלומר כמה מחזיקות בארון י"ב טפחי' שהיו מונחין הלוחות זו בצד זו. ואין ורק תרי מיעוטי לרבות ספר תורה שמונח בארון באותן ב' טפח' שנשתיירו מאורך הארון והיה אורכו של ספר תורה כרוחבן של לוחות ו' טפחים נשתיירו ב' טפחים פנוי טפח לצד כותל זה וטפח לצד כותל זה שכל אותן ב' טפחים משימין ידיהן אחת מיכן ואחת מיכן ומגביהין ספר תורה בריוח ומוציאין אותו לחוץ כדי שלא יהא נכנס

תורה אור השלם

1 תורה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב:
דברים לג ד

2 אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנִּחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְיָ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
מלכים א ח ט

3 אֲפִרְיוֹן עָשָׂה לּוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן:
עמודָיו עָשָׂה כֶסֶף רִפִּידָתוֹ זָהָב מֶרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם:
שיר השירים ג ט-י

4 וְלִקַּחְתֶּם אֶת אֲרוֹן יְיָ וּנְתַתֶּם אֹתוֹ אֶל הָעֲגָלָה וְאֶת כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֵשַׁבְתֶּם לוֹ אָשָׁם תָּשִׂימוּ בְּאַרְגֵּז מִצִּדּוֹ וְשִׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהָלָךְ:
שמואל א ו ח

5 לְקֹחַ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד:
דברים לא כו

הגהות הב"ח

(א) גמ' עשין לספריהם: (ב) שם לא מכן אלי טפח אלנגע לכותל זה ואלנגע לכותל זה כל"ל ותיבת ומחצה נמחק ב' פעמים: (ג) שם מרכבו ארגמן וגו' תוכו רצוף אהבה ואלנו: (ד) שם מלד היה מונח ולא: (ה) ש"ש ד"ה דילמא וכו' ד' מאה ספרי תורות לא כתב דאין פנאי לאדם אחד לכתוב כולו האי הס"ד: (ו) תוס' ד"ה אלנגע וכו' תקשה שיש עשר בי"ב היכי יתבי:

תרי בתרי היכי יתיב. משמע שעם עמודין היה הקיפו שסה שאם היה הקיפו בלא עמודין אם כן נפיש ליה משני טפחים בהדי עמודים: **ורבי מאיר עמודין היכא** הוו קיימי. אע"פ שיש ריוח הרבה לר"מ בכל האורך לבד מנגד ספר תורה פשוט היו לו שהיו מונחים בצד לאם האמרון שספר תורה מונח: **ולמ"ד איוב בימי** משה היה. וא"ת מאי קאמר ולמ"ד (ה) והאי תנא גופיה סבר דבימי משה היה דקתני קיפא משה כתב ספר איוב וי"ל דאכתי לא ידע סיפא דבריתא: **בפורענותא לא מתחילין.** וא"ת ונכתביה מיד אחר רות ואומר ר"י משום שאחרית של רות היה אחרית שלא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות לכך כתב אחר כך מיד אותן שירות והוא אחרית שלה וא"ת ולמ"ד מעולי גולה היה לכתביה לאיוב לבסוף ואומר ר"י דמשום הכי כתבו בהדי תהלים ומשלי לפי שהוא מענין אחד כתובין מענין שירה ומקראות קלרים וניגון אחד דבימיהם היה ניגון כדאמרינן (מגילה דף ג.) ויקראו בספר תורת אלהים מפורש ושום שכל ה) מאי ושום שכל פסוקי טעמי והא דלא כתבו אחר משלי משום שלא להפסיק בדברי שלמה ור"ת מפרש דלכן כתבו בהדי תהלים משום דאמר לקמן דוד כתב ספרו ע"י עשרה זקנים ואיוב נמי נכתב ע"י ד' זקנים לופר ובלדד ואליפז ואליהו והשתא אמי שפיר שלא כתבו אחר משלי: **פורענות דאית ביה אחרית.** וא"ת איוב נמי אית ביה אחרית וי"ל דהאי אחרית דרות אחרית דכל ישראל ועוד דאיכא למ"ד ו) דלא כפל הקב"ה שכרו אלא לעולדו מן העולם: ועל

שברי לוחות שמונחין בארון ואי ס"ד ס"ת הקיפו ו' טפחים מכדי [6] כל שיש בהקיפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח וכיון דלאמצעיתו נגלל [3] נפיש ליה מתרי טפחא רווחא דביני ביני בתרי פושכי היכי יתיב אמר רב אחא בר יעקב ספר עזרה לתחלתו הוא נגלל ואכתי [3] תרי בתרי היכי יתיב אמר רב אשי דכריך ביה פורתא וכרכיה לעיל ור' יהודה מקמי דליתי ארגז ספר תורה היכי הוה יתיב דפא הוה נפיק מיניה ויתיב עילוה ספר תורה ור"מ האי מצד ארון מאי עביד ליה ההוא מיבעי ליה דמתנח ליה מצד ולא מתנח ביני לוחי ולעולם בגויה מן הצד ור"מ עמודי' היכא הוו קיימי מבראי ור"מ שברי לוחות דמונחין בארון מג"ל נפקא ליה מדרב הונא דאמר רב הונא מאי דכתיב [1] אשר נקרא שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו [5] מלמד שלוחות ושברי לוחות מונחים בארון ואידך ההוא מבעי ליה לכדרבי יוחנן דא"ר יוחנן א"ר שמעון בן יוחאי מלמד [7] שהשם וכל כינויו מונחין בארון ואידך נמי מיבעי ליה להכי אין הכי נמי אלא שברי לוחות דמונחין בארון מנא ליה נפקא ליה מדתני רב יוסף [8] דתני רב יוסף [2] אשר שברת ושמתם מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון ואידך ההוא מיבעי ליה לכדריש לקיש [9] דאמר ר"ל אשר שברת אמר לו הקב"ה למשה יישר כחך ששברת: ת"ר [א] סדרן של נביאים יהושע ושופטים שמואל ומלכים ירמיה ויחזקאל ישעיה ושנים עשר מכדי הושע קדים דכתיב

[3] תחלת דבר ה' בהושע [10] וכי עם הושע דבר תחלה והלא ממשה ועד הושע כמה נביאים היו וא"ר יוחנן שהיה תחלה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק ואלו הן הושע וישעיה עמוס ומיכה וליקדמיה להושע ברישא כיון דכתיב נבואתיה גבי חגי זכריה ומלאכי וחגי זכריה ומלאכי סוף נביאים הוו חשיב ליה בהדייהו וליכתביה לחודיה וליקדמיה אידי דזוטר מירכם מכדי ישעיה קדים מירמיה ויחזקאל ליקדמיה לישעיה ברישא כיון דמלכים סופיה חורבנא וירמיה כוליה חורבנא ויחזקאל רישיה חורבנא וסיפיה נחמתא וישעיה כוליה נחמתא סמכינן חורבנא לחורבנא ונחמתא לנחמתא: [3] סידרן של כתובים רות וספר תהלים ואיוב ומשלי קהלת שיר השירים וקינות דניאל ומגילת אסתר עזרא ודברי הימים ולמ"ד [ב] איוב בימי משה היה ליקדמיה לאיוב ברישא [ג] אתחולי בפורענותא לא מתחלינן רות נמי פורענות היא פורענות דאית ליה אחרית [ד] דאמר רבי יוחנן למה נקרא שמה רות שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותושבחות ומי כתבן משה כתב ספרו [ה] ופרשת בלעם ואיוב יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה שמואל כתב ספרו ושופטים ורות דוד כתב ספר תהלים ע"י עשרה זקנים ע"י אדם הראשון על ידי מלכי צדק ועל ידי אברהם וע"י משה ועל ידי הימן וע"י ידותון ועל ידי אסף ועל

על ידי עשרה זקנים. כתב בו דברים שאמרו זקנים הללו שהיו לפניו ויש שהיו בימיו כגון אסף והימן וידותון מן הלוים המשוררים: **על ידי אדם הראשון.** כגון גלמי ראו עיניך ולי מה יקרו רעיך (תהלים קלט) אדם הראשון אמרן: **על ידי מלכי צדק.** נאם ה' לאדוני [שב לימיני] וכל המזמור (שם קי): **ועל ידי אברהם.** כדאמרינן לקמן [מו.] איתן האזרחי זה אברהם: **ועל ידי משה.** תפלה למשה (תהילים ג) וכל אחד עשר מזמורים כסדרן: **ועל ידי הימן.** משכיל להימן [שם פח]: **ועל ידי ידותון.** למנצח לידותון (שם לט): חזקיה

שברי לוחות שמונחין. תמה הלוחות: **יש בו רוחב טפח.** וזה שהקיפו שסה נמצא עודי רוחבו שני טפחים: **רווחא דביני וביני.** חויר שבין עמוד לעמוד: **ובתרי פושכי היכי יתיב.** דקתני נשתייר שם ג' טפחים ושם ס"ת מונח: **ספר עזרה.** ספר שכתב משה וכו' קורין בעזרה פרשת המלך בהקהל וכהן גדול ביה"כ: **לתחלתו הוא נגלל.** אין לו אלא עמוד אחד ונגלל מתחלתו לסופו [ו]: **דכריך ביה פורתא.** שאינו גולל כולו ומניח בו מקצת וכורכו לעצמו ומניח אותו הכרך על הספר מלמעלה: **וכרכיה לעיל.** וכורכו למעלה על הסיקף: **דמנח ליה מצד.** אצל הכותל ולא בין שני הלוחות: **היכא הוי קיימי.** כיון דמצריך טפח מכאן וטפח מכאן ברוחב הארון שלא יהא ס"ת יוצא ונכנס בדוחק העמודים היכא מנחי הלא ימעטו את החלל: **שם שם.** תרי זימני כתיבי לוחות ולשברי לוחות: **אשר שברת.** קרא יתירה הוא לממכיה לושמתם לדרשה: **יישר כוחך.** לומר שהוא מן הדברים שעשה משה רבינו ע"ה מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום: **שנתנבאו באותו הפרק.** בימי אותם המלכים עוזיה יותם אחז יחזקיה בארבעה נביאים הללו כתיב כן חוץ ממיכה שלא היה בימי עוזיהו אבל היה בימי יותם אחז יחזקיה: **חגי זכריה ומלאכי סופם של נביאים.** שהן היו בבית שני בשנת שתים לדריוש האחרון: **ישעיה קדים לירמיה ויחזקאל.** שהרי ישעיה בימי עוזיה וירמיה בימי יאשיה ובניו נתנבא בירושלים ויחזקאל בגולה בימי לדקיה: **רוח סהליס איוב כו'.** רות קדמה בימי שפוטים [ג] השופטים מהליס דוד אמרן והוא קדם לאיוב כמ"ד בימי מלכת שבא היה ואחר כך שלשה ספרי שלמה: **משלי קהלת.** שמיהם ספרי חכמה: **שיר השירים.** נראה בעיני שאמרו לעת זקנתו: **קינות.** ירמיה אמרן שהיה אחר שלמה: **דניאל.** אחר ירמיה בימי נבוכד נצר בגולה: **אסתר.** אחריו בימי אחשורוש: **עזרא.** אחריו בימי דריוש השני שעמד אחר אחשורוש: **למ"ד איוב בימי משה היה.** לקמן: **רוח נמי פורענותא היא.** רעב וגלות ומיתת אלימלך וכנוי: **דאית ליה אחרית.** סוף הפורענות נהפך לאחרית ותקוה שיצא דוד ממשה: **ופרשת בלעם.** נבואתו ומשליו אף על פי שאינן לורכי משה ותוכחתו וסדר מעשיו: **ושמונה פסוקים.** מן וימת משה [ד] עד סוף הספר: **שמואל כתב ספרו וספר שופטים.** שכולם קדמו לו ועמד וכתב ספרן ומה שעלתה לישראל בימיהם וכן רות שהיתה בימי השופטים:

[3] תחלת דבר ה' בהושע. דהוה רעב ומתו מחלון וכליון: ומשני רות פורענויות דהוה ליה אחרית טוב שלקחה בועז ומשום הכי מתחילין ברות [ואח"כ] בתהלים שיצא ממנה דוד שתקנו: ופרשת בלעם. אע"ג דבלעם גופיה הוה נביא. שמונה פסוקים שבתורה מן וימת משה. על ידי עשרה זקנים ועל ידי אדם הראשון. על ידי אדם הראשון היינו מזמור שיר

ה) [אולי נ"ל הא קי"ל דכל שיש וכו'].

עין משפט נר מצוה

קל א ב מיי' פ"ז מהל' ס"ת הלכה טו סמג עשין כה טוש"ע י"ד סי' רפג סעיף ה:

רבינו גרשום

שברי לוחות מונחין בארון תחת השלימות. מיכדי הא ה) (קרי) לכל דבר שיש בהקיפו ג' טפחים יש בו רוחב טפח וספר תורה ו' טפחים בהיקף וברוחב ב' טפחים. והני מילי כי נגלל כולו על עמוד אחד יש ברחבו ב' טפחים אבל כי הוי נגלל לאמצעיתו על ב' עמודין נפיש ליה שיעור בית מושבו יותר על ב' טפחים משום דאיכא ריוח ביני ביני של פתיחת חבור העמודין. והשתא אליבא דר' מאיר הואיל והוי רוחב הקיפו יותר מב' טפחים בתרי פושכי דפשו מארון על שיעור הלוחות היכי הוי יתיב ספר תורה. ספר עזרה היינו ספר תורה המונח בארון לתחלתו הוא נגלל הכל על עמוד אחד ולא הוי רוחב הקיפו אלא ב' טפחים. ואכתי אפי' הכי ספר תורה דהוי רוחב הקיפו ב' טפחים בתרי טפח שבארון היכי יתיב אי לא הוי ביה רווחא פורתא אמר רב אשי דכריך בה בספר תורה פורתא לאחר שהיה כרוך כולו עמוד אחד היה חויר וכורך מסופו לבדו כרך מעט כשיעור שיכנס האחד וישב בריוח באותן ב' טפחים ומנח ליה לאותו כרך קטן על הכרך הגדול וכי האי גוונא יתיב ברווחא. ואליבא דר' יהודה דספר תורה לא הוה יתיב בארון מיקמי דליתי ארגז וכו'. ור' מאיר דאמר דספר תורה בארון הוה יתיב האי מצד ארון מאי עביד ליה הא משמע מצדו ולא במתוכו: האי מצד כותל הארון ולעולם בתוכו. שהשם הקודש שאין מזכירין וכל כינויו כל שבעים שמות של הקב"ה מונחין בארון משמע כו'. והקשתי לר' מאי שנא דר' יהודה מרבה מאין רק שברי לוחות לידכר עמודין דקיימי לטעמיה באותו טפח הפנוי בארון כי היכי דמרבה ר' מאיר ספר תורה לטעמיה דקיימי בב' טפח פנוי והשיב לי משום הכי מרבה שברי לוחות הואיל וכתיבי בתורה ועמודיו לא כתיבי בתורה: חגי זכריה ומלאכי לסוף אינביאו וזוטר נביאותיהו כתבינן לה נמי גבייהו. ונכתביה באנפי נפשיה ונקדמיה מקמי [ישעיה] ומשני כיון דזוטר מירכם כלומר משום דכל הספרים נגללין מתחלתן אי כתבינן לה באפי נפשיה כשמגלגלין הספר מבליע נבואת הושע בהדי הספר ומירכם ומתעלם מן העין וליכא למיקם עלה היכא כתיבא משום הכי מוקממי' לה בהדי חגי זכריה דזוטר נבואתייהו: מכדי ישעיה הוה קדים לירמיה (דיהוס) [ויחזקאל] דישעיה הוי בימי מנשה וירמיה הוה בחורבן הבית בתר הכא

מסורת הש"ס

ה) [הלוים ס"ב מ"ו עירובין יג: עו. סוכה ז:], ב) [עיין מה שמקשה תוס' על זה בעירובין יד. ד"ה והאיכא], ג) [עיין תוס' עירובין סט], ד) [סוטה לט:], ה) [ברכות מ: מגילה לט:], ו) יומא פב. שבת פז. [מגילה לט:], ז) [פסחים פז.], ח) [לקמן טו.], ט) [לקמן קח.], י) נדרים ז: ע"ש, כ) [ע"י פי' הגון על זה בשל"ה דף שס"ב בפנים ונס בהג"ה ע"ש], ל) [ע"י תוס' לעיל יג: ד"ה ישוקה כולאמון], מ) תיבת שפוט ליתא בדפו"ר, נ) [דברים לד], ס) [במגילה סט ובנדרים לו: איתא וביבמות מלאי פסקי טעמי'], ע) [לקמן טו:].

תורה אור השלם

1 וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם יְיָ צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו: שמואל ב ו ב

2 וְאַכְתֹּב עַל הַלֻּחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן: דברים י ב

3 תְּחִלַּת דַּבֵּר יְיָ בְּהוֹשֵׁעַ וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל הוֹשֵׁעַ לֵךְ קַח לְךָ אֵשֶׁת זְנוּנִים וִילְדֵי זְנוּנִים כִּי זָנֹה תִּזְנֶה הָאָרֶץ מֵאַחֲרֵי יְיָ: הושע א ב

גליון הש"ס

גמרא שלבד שהלוחות. עי' עירובין דף סג ע"ב תוס' ד"ה כל זמן:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ולמ"ד וכו' מאי קאמר ולמ"ד והא האי תנא:

מוסף רש"י

כל שיש בהקיפו שלשה טפחים. שלריכה חוט אחרון ג' טפחים להקיפה סביב, בידוע שיש בה רוחב טפח אם תמלוך (ערובין יג:) דמתיב ביס שעשה שלמה (דהי"ב ד) עשר אמה מספהו אל שפהו עגול סביב, ויקו שלשים אמה יסוב אותו סביב, לעשר אמות רוחב שלשים אמה היקף (סוכה ז:). שהשם וכל כינויו מונחין בארון. היינא עמהם למלחמה (סוטה מב:). אשר שברת. איסור, שאיסרו וסיכנו על שבירתן (שבת פז:). ישר. לשון חתך (כתובות פה:).

חזקיה וסיעתו. בני דורו שהאריכו ימים אחריו: **כתבו ישעיה.** שהרגו מנשה[1] ולא כתב ספרו שלא היו הנביאים כותבים ספריהן אלא לפני מותן: **משלי קהלת.** דכתיב בספר משלי (כה) אשר העתיקו אנשי חזקיה וגו' ועל שחזקיה גרם להן לעסוק בתורה כדאמרינן בחלק (סנהדרין דף לד:) נעץ חרב על פתח בית המדרש כו' נקלא הדבר על שמו: **אנשי כנסת הגדולה.** חגי זכריה ומלאכי זרובבל ומרדכי וחבריהם: **כתבו יחזקאל.** שנתגלה גגולה ואיני יודע למה לא כתבו יחזקאל בעצמו אם לא מפני שלא נתנה נבואה ליכתב בחולה לארץ וכתבום אלו לאחר שבאו לארץ וכן ספר דניאל שהיה בגולה וכן מגילת אסתר ושניס עשר מתוך שהיו נבואותיהם קטנות לא כתבום הנביאים עצמם אים אים ספרו ונבאו חגי זכריה ומלאכי וראו שרוח הקדש מסתלקת שהיו הם נביאים אחרונים ועמדו וכתבו נבואותיהם וארפו נבואות קטנות עמם ועשאום ספר גדול שלא יאבדו מחמת קטנם: **עד לו.** עד שייחס עצמו: **מסייע לי' כו' עד שייחס עצמו.** שכתב דברי הימים עד שייחס בו את עצמו: **ומאן אסקיה.** מי סיימו: **תניא כמאן דאמר.** כל[1] הך דקתני לעיל [יד:] יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה אתיא כי האי תנא דלקמיה דאמר נמי יהושע כתבן: **דתניא.** פלוגתא דתנאי בהאי איתא שם משה כו': **כמו שנאמר להלן כו'.** אכולה מילתא קאי דקאמר הקב"ה אומר ומשה כותב כמה שמלינו שהנביאים כותבים מפי רבם: **יחיד קורא אותן.** כלומר אין מפסיקין בהן: **לימא ר"י היא.** דאמר לא כתבם משה לפיכך נשתנו משאר התורה ולא כר"ש: **הואיל ואישתנו.** לכתוב בדמע אישתנו: **ואימא יעקב כו'** לא גרסינן לה: ל"ל (ב) גרסינן [למתניתא] דלעיל [יד:] במציעא דעשרה זקנים דקא חשיב אברהם ואיתן האזרחי ולא קא חשיב אסף דקסבר משנשה בני קרח הוא: **והא אמר רב כו'.** גבי ויחכם מכל האדם מאיתן האזרחי וגו' (מלכים ה יא) אימתר וכן הך דהימן זה משה אהימן דהכהו קרא אימתר דכתיב ביה והימן וכלכל וגו' [דה"א ב]: **חרי הימן הוו.** משכיל להימן האזרחי [תהלים פח] הימן אחריני הוה: **שנותיו כעץ.** אינו שהאריך ימים רבים: **משל היה.** ללמוד ממנו תשובות למקטרגים[2] על מדת הדין **ושאין אדם נתפס על ענו:** **איש היה.** אלמא הוה: **אלא מעתה ולרש אין כל וכו'.** וסיפיה דקרא ותהי לו [3]לבת: **מי הוה.** משום דכתיב ותהי אימא

ועל ידי שלשה בני קרח ירמיה כתב ספרו וספר מלכים וקינות חזקיה וסיעתו כתבו (ימש"ק סימן) ישעיה משלי שיר השירים וקהלת אנשי כנסת הגדולה כתבו (קנד"ג סימן) יחזקאל ושנים עשר דניאל ומגילת אסתר עזרא כתב ספרו ויחס של דברי הימים עד לו מסייעא ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב לא עלה עזרא מבבל עד שיחס עצמו ועלה ומאן אסקיה נחמיה בן חכליה אמר מר יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה תניא כמאן דאמר שמונה פסוקים שבתורה יהושע כתבן [6]דתני' [1]וימת שם משה עבד ה' אפשר משה [3](מת) וכתב וימת שם משה אלא עד כאן כתב משה [4]מכאן ואילך כתב יהושע דברי ר"י ואמרי לה ר' נחמיה אמר לו ר"ש אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתיב [2]לקוח את ספר התורה הזה אלא עד כאן הקב"ה אומר [6] ומשה אומר וכותב מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע כמו שנאמר להלן [3]ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו כמאן אזלא הא דא"ר יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב [8]שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן לימא [5](ר"י היא) ודלא כר"ש אפילו תימא ר"ש הואיל ואשתנו אשתנו: יהושע כתב ספרו והכתיב [4]וימת יהושע בן נון עבד ה' דאסקיה אלעזר והכתיב [5]ואלעזר בן אהרן מת דאסקיה פנחס שמואל כתב ספרו והכתיב [6]ושמואל מת דאסקיה גד החוזה ונתן הנביא דוד כתב ספר תהלים על ידי עשרה זקנים וליחשוב נמי איתן האזרחי אמר רב איתן האזרחי זה הוא אברהם כתיב הכא [7]איתן האזרחי וכתיב התם [8]מי העיר ממזרח צדק [וגו'] [7]קא חשיב משה וקא חשיב הימן והאמר רב הימן זה משה כתיב הכא הימן וכתיב התם [9]בכל ביתי נאמן הוא תרי הימן הוו משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב מסייעא ליה לר' לוי בר לחמא דא"ר לוי בר לחמא [10]איוב בימי משה היה כתיב הכא [11]ומה יתן אפוא ויכתבון מלי וכתיב התם [12]מי אפוא הוא הצד ציד ואימא בימי יעקב דכתיב [13]אם כן אפוא זאת עשו ואימא בימי יוסף דכתיב [14]איפה הם רועים לא ס"ד דכתיב מי יתן בספר ויוחקו ומשה הוא דאיקרי מחוקק דכתיב [15]ויראו ראשית לו

ועל ידי שלמה ועל ידי בני קרח. לפי הספרים דגרסי שלמה ג"ל דאסף הוה משנשה בני קרח והוא מגיאסף ולספרים דל"ג שלמה לא הוי אסף מגיאסף אלא אסף היה מן הלוים המשוררים וא"ת ולהנהו דלא גרסי ליה אמאי לא חשיב ליה הא כתיב (תהלים עב) לשלמה אלהים משפטיך וגו' וי"ל דדוד אמרו והתפלל על שלמה תדע דכתיב בסוף המזמור כלו תפלות דוד וא"ת לספרים דגרסי שלמה הכתיב כלו תפלות דוד וי"ל לפי שסיימו דוד והא דכתיב נמי שיר המעלות לשלמה דוד כמו כן אמרו דכל חמש עשרה מעלות דוד אמרן ויש ספרים דקא חשיב אברהם ואיתן האזרחי וגרים לקמן דקא חשיב אברהם וקא חשיב איתן והאמר רב איתן האזרחי הוא אברהם ומשני איתן האזרחי דקא חשיב (לפי שנהרג) ואפילו ספרו לא כתב: **חזקיה וסיעתו** כתבו ישעיה. לפי שחזקיה גרם להם לעסוק בתורה נקרא הדבר על שמו אבל הוא לא כתבו שהרי מת קודם לישעיה דמנשה [1]בן בנו הרג לישעיה[2]: **עד לו.** פירש ר"ח עד פסוק ולו אמיס בני יהושפט (דה"ב כא) ומסייע לרב שייחס עצמו ועלה שייחוס עצמו כתב לפני זה הפסוק וקשה לפירושו דהל"ל עד ולו בוי"ו: **פ"ה** דיחזקאל **לא כתב ספרו לפי** שהיה בחוצה לארץ. וקשה [3]דהא ירמיה נמי בחוצה לארץ. היה שהלך למצרים ונתגלה שם כמה נבואות ולא מצינו אחזר יותר לארץ ישראל:

שמונה פסוקים שבתורה. ה"ר משולם היה מלרין מכאן לקרות לאחד אותן מ' פסוקים שלא יקרא עמו שליח לצבור ואין נראה לר"ת דהא כל התורה כולה נמי אחד קורא כדתנן במגילה (דף כא:) קראוה שנים יצאו ואמר בגמ' תנא מה שאין כן בתורה ואומר ר"ת [4]דיחיד קורא בלא הפסקה שלא יקראו שנים זה ד' פסוקים וזה ד' ומה שנוהגים עתה לקרוא שנים [בכל התורה] אומר ר"ת כדי שלא יתביים מי שאינו יודע לקרות בעצמו כענין שמצינו במסכת ביכורים (פ"ג מ"ז) דתנן כל מי שיודע לקרות קורא בעצמו ושאינו יודע לקרות מתקין לפניו נמנעו מלהביא ביכורים התקינו שיהיו מקרין את מי שיודע לקרות ואת מי שאינו יודע לקרות והא דאמר בירושלמי בגמלה רבי שמואל בר רב יצחק על לבי כיסאתא וחזא חזנא דקאים וקורא ולא קאי בר אינש מתמיה א"ל אסור כשם שנתנה תורה על ידי סרסור כך אנו צריכין לנהוג בה על ידי סרסור אע"ג דמשמע שחזן עומד אצל הקורא לא שיקרא עמו אלא יעמוד ויקרא אותם שם להם לקרות כדי שתנתן תורה על ידי סרסור ועוד אומר ר"י דיכול להיות שקנת מסייע לו בנחת והא דמשמע בגמגלה שלא יקראו שנים היינו שניהם שוין בקול רם:

איוב לא היה ולא נברא. האי לא סבר כרש לקים דאמר בב"ר[5] איוב לא היה שבאו עליו יסורין ולא אמר הכתוב שבאו עליו להודיעך כמו של איוב שאילו באו עליו היה יכול לעמוד בהן דאי סבר האי אמורא דאיוב היה בעולם א"כ מאי קאמר שמו ושם עירו. למה טובא אינטריך לאשמועינן מי הוא אותו לדיק שהיה יכול לעמוד באותן יסורין:

בלעם

ל) מנחות ל., ב) [שם איתא חי], ג) [שם ליתא], ד) [ס"א ואימא יעקב דכתיב ביה ויזרח לו השמש ההוא מיבעי ליה שמש שבאה בעבורו זרחה בעבורו קא כי'], ה) [לעיל יד:], ו) [ימות מנ:], ז) [כלומר, רש"ש], ח) בס"ג: למקנגרים, ט) בגמ, י) [ל"ל בני וכ"ל בס"י], כ) [כדאיתא ימות מנ:], ל) [כך איתא בגרס"י דהכא ובמגמות ל. אבל במגילה כא: ד"ה תנא אתנו דבר זה בשם רש"י], מ) [סוף פ' וילא].

גליון הש"ס

גמרא מבאן ואילך בחב יהושע. עי' (מגילה) [מכות] דף יא ע"א: תוס' ד"ה ס"ה בי' דהא ר"ה. עיין בתוספות נודע ביהודה מ"ת חא"ח סימן קו:

הגהות הב"ח

(א) גמ' עד כאן הקב"ה אומר ומשה כותב כלל"ל ותיבת אומר נמחק: (ב) רש"י ד"ה ל"א הכי גרסינן למתניתא וכו' בני קרח הוא. וגרסינן כאן קא חשיב אברהם וקא חשיב איתן והאמר רב כו' ומשני איתן האזרחי דקא חשיב הכא יעקב דכתיב ביה ויזרח לו השמש הס"ד:

מוסף רש"י

אפשר ס"ת חסר אות אחת. ומשה קורא לו ס"ת דכתיב לקוח את הספר התורה הזה (מנחות ל.). הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב. ומשה אומר אחריו כדי שלא יטעה וכותב (שם). ומשה כותב בדמע. עצרו (שם). כמו שנאמר כו' מפיו יקרא אלי כו'. שלא היה אומר אחריו משום דקינא הוו (שם). שמונה פסוקים שבתורה. מימות שם משה. יחיד קורא אותן. אדם אחד קוראן ואין מפסיק בינתיים כדי לעמוד אחד ונקרא (שם) שלא הנפסיק בפעולתי של יחוד עולם (מחזור ויום כי' חיה). הואיל ואשתנו. לכתב בדמע. אשתנו. מאחר שפוקי דס"ת (שם).

רבינו גרשום

ליום השבת שנאמר בשביל אדם הראשון ועל ידי [י"] זקנים הני דקא חשיב א) לבר מאדם הראשון הוו ר' והני ר' כולהו קבוע בו מזמריהן: וסיעתו. תלמידיו. וייחוס דברי הימים עד לו. כלומר הוא חשב היחס בדברי הימים מאדם הראשון עד עצמו: הואיל ואשתני. משאר תורה שהללו כתו משה בדמע: אשתני. נכי משאר תורה דיחיד יקרא אותו ולא שנים. ולמאן דאמר יהושע כתבו להכי יחיד קורא אותו והיינו דלא כר' שמעון דאיהו אמר דמשה כתבו: תרי הימן הוו. בן בנו של שמואל: (עד שעשאה כסולת נקיה). רבא אתי לסיועי למאן דאמר איוב בימי משה הוה. שדומה לעץ נקי מחטא: אלא משל היה. כמו שאמר שלמה יש צדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים ולא שממש הוה: שיצאו. מכלל דבימי משה הוה ולא מעולי גולה: לעולם מעולי גולה

ע) נלאה דרגיני גרס גם וע"ש שלמה וכמו שהוגא בתוס' ולפיכך הולכן לומר דקתניא ר' לבד מאדם הראשון:

עין משפט נר מצוה

קלא א מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה י ועיין בהגהות סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' תמח סעיף ז [וכתב הלחם פרק ד' דמגילה דף רע):

תורה אור השלם

1 וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל פִּי יְיָ:
דברים לד ה
2 לְקֹחַ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד:
דברים לא כו
3 וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּי יִקְרָא אֵלַי אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאֲנִי כֹתֵב עַל הַסֵּפֶר בַּדְּיו: ירמיהו לו יח
4 וְהִיוּ אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיָּמָת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן עֶבֶד יְיָ בֶּן מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים: יהושע כד כט
5 וַאֲלִעֶזֶר בֶּן אַהֲרֹן מֵת וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּגִבְעַת פִּינְחָס בְּנוֹ אֲשֶׁר נִתַּן לוֹ בְּהַר אֶפְרָיִם: יהושע כד לג
6 וּשְׁמוּאֵל מֵת וַיִּסְפְּדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּרָמָה וּבְעִירוֹ וְשָׁאוּל הֵסִיר הָאֹבוֹת וְאֵת הַיִּדְּעֹנִים מֵהָאָרֶץ: שמואל א כח ג
7 מְשַׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי: תהלים פט א
8 מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְלָכִים יַרְדֶּ יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ כְּקַשׁ נִדְּף קַשְׁתּוֹ: ישעיהו מא ב
9 לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא: במדבר יב ז
10 מִי יִתֵּן אִפוֹ וַיִּכְתְּבוּן מִלָּי מִי יִתֵּן בַּסֵּפֶר וַיֵּחָקוּ: איוב יט כג
11 וּבַמֶּה יֹדַע אִפוֹא כִּי מְצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמְּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכָּל הָעָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: שמות לג טז
12 וַיִּחַרְד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי אֹפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד וַיָּבֵא לִי וֵאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וַאֲבָרְכֵהוּ גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה: בראשית כז לג
13 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם כֵּן אֲפוֹא זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בִּכְלֵיכֶם וְהוֹרִידוּ לָאִישׁ מִנְחָה מְעַט צְרִי וּמְעַט דְּבַשׁ נְכֹאת וָלֹט בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים: בראשית מג יא
14 וַיֹּאמֶר אֶת אָחִי אֲנֹכִי מְבַקֵּשׁ הַגִּידָה נָּא לִי אֵיפֹה הֵם רֹעִים: בראשית לז טז
15 וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כִּי שָׁם חֲלֻקַּת מְחֹקֵק סָפוּן וַיִּתֵּא רֵאשִׁי עֵם צִדְקַת יְיָ עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל: דברים לג כא
16 אִישׁ הָיָה בְּאֶרֶץ עוּץ אִיּוֹב שְׁמוֹ וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא תָּם וְיָשָׁר וִירֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע: איוב א א
17 וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם רָזָה הֵיֵשׁ בָּהּ עֵץ אִם אֵין וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי בְּכוֹרִי עֲנָבִים: במדבר יג כ
18 וְלָרָשׁ אֵין כֹּל כִּי אִם כֶּבֶשׂה אַחַת קְטַנָּה אֲשֶׁר קָנָה וַיְחַיֶּהָ וַתִּגְדַּל עִמּוֹ וְעִם בָּנָיו יַחְדָּו מִפִּתּוֹ תֹאכַל וּמִכֹּסוֹ תִשְׁתֶּה וּבְחֵיקוֹ תִשְׁכָּב וַתְּהִי לוֹ כְּבַת: שמואל ב יב ג